כל פרשה שהיתה חביבה על דוד פתח בה באשרי וסיים בה באשרי פתח באשרי דכתיב [1]אשרי האיש וסיים באשרי דכתיב [2]אשרי כל חוסי בו: הנהו בריוני דהוו בשבבותיה דר"מ והוו קא מצערו ליה טובא הוה קא בעי ר' מאיר רחמי עלויהו כי היכי דלימותו אמרה לי' ברוריא דביתהו מאי דעתך משום דכתיב [3]יתמו חטאים מי כתיב חוטאים חטאים כתיב ועוד שפיל לסיפיה דקרא ורשעים עוד אינם כיון דיתמו חטאים ורשעים עוד אינם אלא °בעי רחמי עלויהו דלהדרו בתשובה ורשעים עוד אינם בעא רחמי עלויהו והדרו בתשובה: אמר לה ההוא צדוקי לברוריא כתיב [4]רני עקרה לא ילדה משום דלא ילדה רני אמרה ליה שטיא שפיל לסיפיה דקרא דכתיב כי רבים בני שוממה מבני בעולה אמר ה' (א)אלא מאי עקרה לא ילדה רני כנסת ישראל שדומה לאשה עקרה שלא ילדה בנים לגיהנם כותייכו: א"ל ההוא צדוקי לר' אבהו כתיב [5]מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו וכתיב [6]לדוד מכתם בברחו מפני שאול במערה הי מעשה הוה ברישא מכדי מעשה שאול הוה ברישא לכתוב ברישא אמר ליה אתון דלא דרשיתון סמוכין קשיא לכו אנן דדרשינן סמוכים לא קשיא לן (ד)דא"ר יוחנן סמוכין מן התורה מנין שנא' [7]סמוכים לעד לעולם עשוים באמת וישר למה נסמכה פרשת אבשלום לפרשת גוג ומגוג שאם יאמר לך אדם כלום יש עבד שמורד ברבו אף אתה אמור לו כלום יש בן שמורד באביו אלא הוה הכא נמי הוה: אמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מאי דכתיב [8]פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה כנגד מי אמר שלמה מקרא זה לא אמרו אלא כנגד דוד אביו שדר בחמשה עולמים ואמר שירה דר במעי אמו ואמר שירה שנאמר [9]ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו יצא לאויר העולם ונסתכל בכוכבים ומזלות ואמר שירה שנאמר [10]ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו ברכו ה' כל צבאיו וגו' ינק משדי אמו ונסתכל בדדיה ואמר שירה שנאמר [11]ברכי נפשי את ה' ואל תשכחי כל גמוליו מאי כל גמוליו אמר ר' אבהו שעשה לה דדים במקום בינה טעמא מאי אמר (ג)(רבי) יהודה כדי שלא יסתכל במקום ערוה רב מתנא אמר כדי שלא יינק ממקום הטנופת ראה במפלתן של רשעים ואמר שירה שנאמר [3]יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' הללויה נסתכל ביום המיתה ואמר שירה שנאמר [12]ברכי נפשי את ה' ה' אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת מאי משמע (א) דעל יום המיתה נאמר אמר רבה בר רב שילא מסיפא דעניינא דכתיב [13]תסתיר פניך יבהלון תוסף רוחם יגועון וגו' רב שימי בר עוקבא ואמרי לה מר עוקבא הוה שכיח קמיה דר' שמעון בן פזי והוה מסדר אגדתא קמיה דר' יהושע בן לוי אמר ליה מאי דכתיב [9]ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו אמר ליה בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם מדת בשר ודם צר צורה על גבי הכותל ואינו יכול להטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעים והקב"ה אינו כן צר צורה בתוך צורה ומטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעים והיינו דאמרה חנה [14]אין קדוש כה' כי אין בלתך ואין צור כאלהינו. מאי אין צור כאלהינו אין צייר כאלהינו מאי כי אין בלתך אמר ר' יהודה בר מנסיא אל תקרי כי אין בלתך אלא אין לבלותך שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם מדת בשר ודם מעשה ידיו מבלין אותו והקב"ה מבלה מעשיו א"ל אנא הכי קא אמינא לך הני חמשה ברכי נפשי כנגד מי אמרן דוד לא אמרן אלא כנגד הקב"ה וכנגד נשמה מה הקב"ה מלא כל העולם אף נשמה מלאה את כל הגוף מה הקדוש ברוך הוא רואה ואינו נראה אף נשמה רואה ואינה נראית מה הקב"ה זן את כל העולם כלו אף נשמה זנה את כל הגוף מה הקב"ה טהור אף נשמה טהורה מה הקב"ה יושב בחדרי חדרים אף נשמה יושבת בחדרי חדרים יבא מי שיש בו חמשה דברים הללו וישבח למי שיש בו חמשה דברים הללו: אמר רב המנונא מאי דכתיב [15]מי כהחכם ומי יודע פשר דבר מי כהקדוש ברוך הוא שיודע לעשות פשרה בין שני צדיקים בין חזקיהו לישעיהו חזקיהו אמר ליתי ישעיהו גבאי דהכי אשכחן באליהו דאזל לגבי אחאב (שנאמר [16]וילך אליהו להראות אל אחאב) ישעיהו אמר ליתי חזקיהו גבאי דהכי אשכחן ביהורם בן אחאב דאזל לגבי אלישע מה עשה הקב"ה הביא יסורים על חזקיהו ואמר לו לישעיהו לך ובקר את החולה שנאמר [17]בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר ה' (צבאות) צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה וגו' מאי כי מת אתה ולא תחיה מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא אמר ליה מאי כולי האי אמר ליה משום דלא עסקת בפריה ורביה א"ל משום דחזאי לי ברוח הקדש °דנפקי מינאי בנין דלא מעלו א"ל בהדי כבשי דרחמנא למה לך מאי דמפקדת איבעי לך למעבד ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא לעביד אמר ליה השתא הב לי ברתך אפשר דגרמא זכותא דידי ודידך ונפקי מנאי בנין דמעלו א"ל כבר נגזרה עליך גזירה א"ל בן אמוץ כלה נבואתך וצא כך מקובלני מבית אבי אבא °אפי' חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים אתמר נמי רבי יוחנן ורבי (ה)(אליעזר) דאמרי תרוייהו אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים שנא' [18]הן יקטלני לו איחל (ב): א"ר

רש"י

פתח באשרי וסיים באשרי. אלמא חדא היא דאשרי כל חוסי בו סיומא דלמה רגשו גוים הוא: **בריוני.** פריצים: **חטאים כתיב.** קרי ביה חַטָאים שיכלה יצר הרע: **שפיל.** השפיל עצמך לסוף המקרא. כל דבר שהוא בסוף קרוי שפילו של דבר: **סמוכים לעד לעולם.** בדברי תורה כתיב [אחרי] נאמנים כל פקודיו סמוכים (ג) סמיכת כל פקודיו עשוים באמת וישר ולצורך ולא לדבר ריק: **כלום יש עבד שמורד ברבו.** ויבא להכחיש את דברי הנביא: **אמור לו כלום יש בן כו'.** והא חזינן הכא דהוה: **הכא נמי הוה.** סופיה להיות: **ואמר שירה.** כנגד כולם אמר שירה לכשנשרתה רוח הקודש עליו: **וכל קרבי.** על שם קרבי אמו שדר בתוכן: **מאי משמע.** דעל יום המיתה נאמר: **בא וראה וכו'.** הוא סבר דהכי בעי מאי שנא קרבים דנקט: **חמשה ברכי נפשי.** לעיל חשיב להו: **מאי דכתיב מי כהחכם ומי יודע פשר דבר.** משום דאיירי בסופה בסמיכת גאולה לתפלה נקט ליה: **דאשכחן דאזל אליהו לגבי אחאב.** דכתיב וילך אליהו להראות אל אחאב: **יהורם אזל לגבי אלישע.** כשהלכו על מואב הוא ויהושפט (במלכים ב ג). דמתוך שלא היו הולכים זה אצל זה לא היה מוכיחו על שלא נשא אשה: **כבשי דרחמנא.** סתרים דהקב"ה כמו רישא בכבשא (חולין ד' נג:) בהטמנת האפר: **נגזרה גזרה.** שתמות: **מקובלני מבית אבי אבא.** דוד שראה את המלאך וחרבו שלופה בידו בסוף ספר שמואל (ב כד) ולא מנע עצמו מן הרחמים: אבי

תוספות

כל פרשה שהיתה חביבה על דוד כו'. וא"ת מאי כל הפרשיות והא לא אשכחן שום פרשה אחרת שמתחלת באשרי ומסיימת באשרי אלא היא. וי"ל דלאו דוקא פתח באשרי וסיים באשרי. אלא חתימה מעין פתיחה כמו תהלה שפתח בתהלה וסיים בתהלה תהלת ה' ידבר פי וכן הרבה פרשיות שמתחילות בהללויה ומסיימות בהללויה: גדול

מסורת הש"ס

א) אלא מאי לא ילדה כצ"ל רש"ל, ב) יבמות דף ד. [ע"ש], ג) [צ"ל רבה], ד) [מגילה יז. ע"ש], ה) [צ"ל אלעזר].

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאי משמע אמר רבה בר ר' שילא כצ"ל ותיבות דעל יום המיתה נאמר נמחק: (ב) שם הן יקטלני לו איחל לסוף יהיב ליה ברתיה נפק מיניה מנשה ורבשקה יומא חדא ארכבינהו אכתפיה לאמטויינהו לבי מדרשא אמר חד מינייהו חזי רישא דאבא למטוי ביה גלדאני וחד אמר חזי רישא דאבא לאקרובי עליה לעכו"ם חבטינהו בארעא מנשה חיה ורבשקה מית קרי אנפשיה וכלי כליו רעים [ישעיה לב] אמר רב חנן אפילו בעל: (ג) רש"י ד"ה סמוכים וכו' סמוכים לעד סמיכת כל:

◆

גליון הש"ס

גמ' בעי רחמי. עיין תענית כג ב ובמהרש"ק פ' ויחי במדרש הנעלם בפי' המסכה אני מאמינים: שם דנפקי מינאי. עי' טורי אבן ר"ה יז ב ד"ה ליק: **שם אפילו** חרב חדה. עי' תוס' נדה מה ב ד"ה הכל:

◆

מוסף רש"י

בריוני. פריצים, לשון טורים (סנהדרין לז.) או: אנשים ריקים ופוחזים למלחמה (גיטין נו.). **כבשי דרחמנא.** דברי סתר גזרות המלך (סוטה י:).

◆

רב ניסים גאון

אמר לה ההוא מינא לברוריא. ברוריא היא בתו של ר' חנינא בן תרדיון והיא היתה אשתו של ר' מאיר ואית' בפירקא קמא דמסכת ע"ז (דף יח) ברוריא דביתהו דר' מאי' ברתי' דר' חנניה בן תרדיון הואי וכבר למדה הרבה חכמות לפני החכמים כדאמרינן בפסחים בפ' תמיד (דף סב) אמר ליה ומה ברוריא דביתהו דר' מאיר ברתי' דר' חנניה בן תרדיון דהות גמרא תלת מאה (משמעי) [שמעתתא] ביומא מתלת מאה רבותא: למה נסמכה פרשת אבשלום לפרשת גוג ומגוג. פרשי' גוג ומגוג הוא המזמור הראשון שכתוב בו יתיצבו מלכי ארץ לוקשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג והתם בפרק לפני אידיהן של גוים (ע"ז דף ג) גרסי' לעתיד באים אומות העולם ומתגיירין ומניחין תפילין בראשיהן ותפילין בזרועותיהן ומזוזה בפתחיהן כיון שרואין מלחמת גוג ומגוג אומר להם על מי אתם באים על ה' ועל משיחו שנא' (תהלים ב) למה רגשו גוים [וגו'] יתיצבו מלכי ארץ מיד כל אחד ואחד מנתק מוסרותיו והולך לו שנא' ננתקה את מוסרותימו וגו' וכולא ברייתא:

תורה אור השלם

1. אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב: תהלים א א
2. נשקו בר פן יאנף ותאבדו דרך כי יבער כמעט אפו אשרי כל חוסי בו: תהלים ב יב
3. יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את יי הללו יה: תהלים קד לה
4. רני עקרה לא ילדה פצחי רנה וצהלי לא חלה כי רבים בני שוממה מבני בעולה אמר יי: ישעיהו נד א
5. מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו: תהלים ג א
6. למנצח אל תשחת לדוד מכתם בברחו מפני שאול במערה: תהלים נז א
7. סמוכים לעד לעולם עשוים באמת וישר: תהלים קיא ח
8. פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה: משלי לא כו
9. לדוד ברכי נפשי את יי וכל קרבי את שם קדשו: תהלים קג א
10. ברכו יי מלאכיו גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו: תהלים קג כ
11. ברכי נפשי את יי ואל תשכחי כל גמוליו: תהלים קג ב
12. ברכי נפשי את יי יי אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת: תהלים קד א
13. תסתיר פניך יבהלון תסף רוחם יגועון ואל עפרם ישובון: תהלים קד כט
14. אין קדוש כיי כי אין בלתך ואין צור כאלהינו: שמואל א ב ב
15. מי כהחכם ומי יודע פשר דבר חכמת אדם תאיר פניו ועז פניו ישנא: קהלת ח א
16. וילך אליהו להראות אל אחאב והרעב חזק בשמרון: מלכים א יח ב
17. בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר יי צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה: מלכים ב כ א
18. הן יקטלני לו איחל אך דרכי אל פניו אוכיח: איוב יג טו

◆

רבינו חננאל

דכל פרשה שהיתה חביבה לדוד פתח [באשרי וסיים בה באשרי, פתח] לה אשרי האיש וסיים בה אשרי כל חוסי בו, וכדרב אשי דהוא בתרא קיימא לן, דבכולהו תפילות מתחלינן יי' שפתי תפתח. וכן הלכה. למה נסמכה פרשת אבשלום לפרשת גוג ומגוג, שאם יאמר לך אדם יש עבד שמורד לרבו וכול'. כה אמר יי' צו לביתך כי מת אתה, בעולם הזה, ולא תחיה בעולם הבא, משום דלא עסקת בפריה ורביה. אמר ליה חזיתי ברוח הקדש דלא נפיק מיני זרעא מעליא, אמר ליה בהדי כיבשי דמרי עלמא למה לך מאי דמיפקדת עביד וכול'. נסיב בת ישעיה הנביא ואוליד מנשה ורבשקה.

א) פה ניכר חסרון קצת, ועי' לעיל ז' ב'.